

לקחי מלחמת יום הכיפורים בעיני זרים

אריה חשביה

אשר קרעה אשנב אל מלחמת המחר, מלחמת קוריאה היתה חזרה וזוּטא על מלחמת-העולם השנייה; מלחמת ויאט-נאם היתה מוגבלת מבחינות רבות, אם כי הופעלו בה טילי קרקע-אוויר סובייטיים חדישים ונעשה שימוש בטילי אוויר-קרקע ובחיי"ר חמוש בטילים-מונחים; מלחמת ששת-הימים היתה מעין שיא בלוחמת-בוק מהסוג שרואה בראשית מלחמת-העולם השנייה; ואילו מלחמת אוקטובר 1973 במזרח-התיכון הציגה הלכה למעשה את חידושי הלוחמה האלקטרונית: הטילים נגד-מטוסים, הטילים ממטוסים נגד מטרות-קרקע והטילים נגד-טנקים. כמו כן העלתה מלחמה זו את האפשרות של הפעלת טילי קרקע-קרקע נגד ריכוזי אוכלוסיה, כשהם מצויידיים בראשי-נפץ קונבנציונאליים או ממין אב"כ (אטומי, ביולוגי, כימי); המלחמה האחרונה אף העלתה את האפשרות של שימוש בגז (שלקראתו היו לפחות צבאות מצרים וסוריה מצויידיים היטב); וכך את המזיגה המחודשת של חילות וזרועות בצוותי-קרב המתאימים למלחמה בזירת-קרבות חדישה — בה מופעלים מערכות-נשק קטלניות מאוד, בין שהן קונבנציונאליות או אחרות". כך נאמר בוועידת המכון למחקרים אסטרטגיים בלונדון, שנערכה באמצע ספטמבר, ועסקה בלקחי מלחמת יום-הכיפורים ובלקחים שניתן להפיק מהסבת הנפס לנשק בידי הערבים.

נסקור להלן — סקירה ראשונית — את לקחי המלחמה בעיני זרים, נושא אחר נושא, על-פי סדר שרירותי שיש בו מעין סכימה של המלחמה: ההפתעה, לחימת כוחות הקרקע, הפעלת כוחות האוויר וסיכומים כלליים.

הפקת הלקחים ממלחמת יום-הכיפורים החלה כבר ביום השני למלחמה, הן בישראל והן מחוצה לה. צה"ל ניגש מייד לפתרון הבעיות שצצו בשדה-הקרב, בדמות מערכות-נשק או דוקטרינה נות-לחימה חדשות במחנה האויב, ולא חדל מהפקת הלקחים ויישומם עד עצם היום הזה. אמצעי-התקשורת, אשר סיקרו את המלחמה, גייסו פרשנים לגיתוח הלחימה ולהצגת תחזיות על מלחמת-המחר, על-פי אירועי אוקטובר 1973. בשלב השני התיישבו על המדוכה אסטרטגים וקציני-צבא בכירים מצבאות שונים וניסו להעמיק חקור בסוגיית הלקחים.

הפרשנויות הראשונות היו לעתים חפוזות וקיצוניות מדי. רבים נטו לראות בטילים השונים חזות הכל במלחמת המחר, ולפיכך ניבאו את קץ הטנק והמטוס. במרוצת השנה שחלפה מאז המלחמה תוקנו רבות מן ההערכות המוקדמות, לאור מידע (סטטיסטי ואחר) רב יותר, ברור ומדויק יותר, שנצטבר בהדרגה. בתום שנה נסתבר כי הלקחים אינם מעידים על תהפוכות עמוקות מדי בלוחמה. מסקנות שקולות יותר הוסקו בשורה של ועידות, כנסים, ודיונים שנערכו במלאת שנה למלחמה ודנו בפני המלחמה בעידן האלקטרוניקה והטילים. רוב הדברים הושמעו במערב. לכן סקירתם של לקחי מלחמת יום-הכיפורים בעיני זרים נשענת בעיקר על מקורות מערביים. אולם משולב בה גם חומר מזרח-אירופי או ערבי, העוסק בלקחים לשמם (להבדיל מתעמולה או הסברה).

הלקח הראשון שהפיקו זרים ממלחמת יום-הכיפורים הוא, שזו המלחמה הגדולה הראשונה מאז מלחמת-העולם השנייה,

3. Iiss Conference.
4. ibid.
5. Barclay, op. cit., p. 29 ; Gen. Andre Beaufre (Ret.), "La Quatrieme Guerre Israelo-Arabe", Forces Armees Francaises (Paris, 1—2.74), p. 11.
6. IISS Conference ; Jac Weller, "The Fight at Suez", National Defense (USA, 9—10.74), p. 131.
7. Gen. Albert Merglen, IISS.
8. Beaufre, op. cit., p. 15.
9. Maj. Edgar O'Ballance, "The Fifth Arab—Israeli War", Army Quarterly (England, 4.74), p. 309.
10. Barclay, op. cit., p. 29.

11. בארקלי, שם.
12. שם.

הטנק מת...

במלחמת יום הכיפורים ניטשו קרבות-השריון הגדולים ביותר מאז מלחמת-העולם השנייה. נעשה שימוש בכלים חדישים, מהם שטרם נוסו בלחימה, לרבות נשק נ"ט וטאקטיקה נ"ט באמצעות חי"ר ; ישראל עצמה הפעילה כוחות-שריון גדולים מאלה המצויים בידי מעצמה מערבית כלשהי.¹ ברמת-הגולן בלבד הופעלו טנקים יותר מאשר בפלישה הגרמנית לברית-המועצות ב-1941. אך בכך תמה ההשוואה. מלחמת-העולם השנייה ניטשה בין מעצמות תעשייתיות גדולות, בעלות משא-בים עצמאיים גדולים.² ואם כי היו אויבים לטנק במלחמת-העולם השנייה, לא קמו לו אויבים כה מסוכנים כטילים-המונחים של אוקטובר 1973.

התחזיות הראשונות על עתיד הטנק והמטוס — עמודי-התווך של החשיבה הצבאית המערבית ברוח לוחמת-הבזק של סר הנרי-באזיל לידל-הארט — היו קודרות. "קרוב קצו של הטנק," כתב איאן סמארט, לשעבר דיפלומט בריטי וחבר המכון למחקרים אסטרטגיים בלונדון והיום סגן-מנהל המכון המלכותי הבריטי ליחסים בינלאומיים.³ באותה עת כתב הפרשן הצבאי של שבועון-החדשות האמריקני רב-התפוצה, "ניוויורק" : "הטנק חדל לשלוט בשדה-הקרב".⁴ יש המחזיקים בדעה זו עד עצם היום הזה. אחד מהם הוא הגנרל הצרפתי אלבר מרגלן, שאמר בוועידת המכון למחקרים אסטרטגיים, שנערכה בבריטון באמצע ספטמבר : "טילים נ"ט — בהיותם מופעלים במסות — חיזקו את ההגנה על חשבון ההתקפה, כשם שעשה זאת המקלע במלחמת-העולם הראשונה. הטנק, כנשק-התקפה, נעשה איפוא נשק קהה. כוחות קטנים, חמושים בטילים, שיתפרסו עמוק בשטח, יוכלו לבלום יחידות-שריון שייצאו להתקפת-נגד, בלי שמפעילי הטילים יסתכנו ביותר".

"האבידות העצומות שספגו שני הצדדים מעידות כי במצב הנוכחי של הנשק נ"ט (בדומה להופעת התותח הגרמני בן 88 המ"מ ב-1944—1945) — אין הטנקים יכולים עוד לפעול בגנם, בראש, למעט בניצול-הצלחה בשטח שאינו מוגן היטב," כתב אנדרה בופר, הגנרל הצרפתי (בדימוס).⁵

והבריגדיר הבריטי (בדימוס) בארקר כתב : "הטנק הכבד, האטי יחסית, קרב אל סוף דרכו. במלחמת יום-הכיפורים לא היו הבקעות-שריון ראוותניות. המצרים פחדו לצאת מתחת למטריית הטילים שלהם, ואילו חוד השריון הישראלי הוקהה

הפתעה

גנרל טוב אל לו להיות מופתע, אמר נפוליון. במלחמת יום הכיפורים נחלו שני הצדדים הפתעות, בשלבים השונים של הלחימה.¹ רוב הפרשנים ציינו כי ישראל הופתעה בפרוץ המלחמה ; אולם ההפתעה לא נבעה מחוסר מידע כ"אם מהערכה מוטעית של המידע. ישראל ליקטה שפע של מידע על התעצמותם של המצרים ושל הסורים, אך לא העריכה נכונה את כוונותיהם.² בהעדר הערכה נכונה, אין ערך למידע הרב ולא תראה.³ בנתונים של אוקטובר 1973 היתה לישראל אתראה אסטרטגית, אך היא נחלה הפתעה טאקטית.⁴

להפתעה שנפלה בחלקה של ישראל תרמו מאמצי-הטעיה ערביים, שעלו יפה,⁵ וכן העובדה שבצד הערבי של קו-העיימות היו ריכוזי-כוחות גדולים, דרך קבע, שעה שבצד הישראלי היה קו צבאי דליל בלבד. המעבר מפריסה הגנתית או מתמרון גדול — להתקפה, קל מאוד לצד המרוכז.⁶ וכאשר יש שפע של מידע [והאויב מבצע שפע של תנועות] עלול להיווצר מסך-עשן הגורם להערכה מוטעית, בבחינת, "מרוב עצים אין רואים את היער".⁷

ההפתעה הישראלית נבעה גם מהערכה מוטעית של כושר האויב הערבי.⁸ ישראל לא האמינה, שהערבים מסוגלים לנהל בעת ובעונה אחת לוחמת גרילה ומלחמה קונבנציונאלית (ותשומת-הלב הישראלית היתה ממוקדת בבחירות ובפרשת סגירתו של מחנה שנאו באוסטריה בפני עולים מברית-המועצות).⁹ הישראלים הופתעו מהשיפור שחל באימונם וב-כושר הלחימה הכללי של הערבים בשתי החזיתות. הפתעה גדולה יותר היתה העובדה שהמוראל המצרי והסורי החזיק מעמד כה יפה.¹⁰

גם הערבים הופתעו במלחמה זו, במיוחד במבצע הצליחה הישראלי אל הגדה המערבית של תעלת סואץ. אך בעוד שישראל התאוששה במהירות מהפתעתה, התבלבלו המצרים לגמרי.¹¹

ברם, הפתעה כשהיא לעצמה אינה מבטיחה ניצחון. דרוש ניצול-הצלחה — ולשם כך נחוץ פיקוד מעולה וכושר-ניידות-ותמרון רב מזה שהיה במחנה הערבי באוקטובר 1973.¹² הישראלים, לעומת זאת, הצטיינו בניצול-ההצלחה (ראה פרק-משנה בנושא הפיקוד).

נושא ההפתעה קשור במודיעין — איסופו והערכתו. אולם המודיעין אינו יכול למנוע מלחמה. במקרה הטוב ביותר, הוא יכול להתריע עליה מראש. כאשר היא פורצת, מחובתו של הצבא לבלום את האויב, להדפו ולהכותו. במלחמת יום-הכיפורים ניטש השלב הראשון של הלחימה ביבשה, במיוחד בין כוחות חיל-רגלים ערביים ובין כוחות-שריון של ישראל.

1. Brig. C.N. Barclay (Ret.), "Lessons from the October War", Army (USA, 3.74), p. 29.
2. Brig. Kenneth Hunt (Ret.), "The Military Lessons", Survival (London, 1—2.74), p. 5 ; Barclay, op. cit. p. 26 ; Gen. Thompson (Ret.), "Yom Kippur and the Artillery", The Royal Artillery

של צה"ל, נשלחו טנקים בגפם ההדוף את הפולשים — ונתקלו בחיילים-רגלים חמושים בטילים-מונחים. הטנקים הישראליים לא נשאו תחמושת נפיצה, שהיתה שוברת את החי"ר במדבר הפתוח, העיר מייג'ור אובאלאנס הבריטי.² הטנקים הישראליים נפגעו כאשר יצאו לשטח פתוח, מחוץ לטווח הארטילריה הישראלית, שהיתה יכולה להגיש להם סיוע, ציין בריגדיר בארקר (בריטי גם הוא).³

גם הטנקים הערביים נפגעו קשות, כאשר התקדמו לאור היום, מעבר לקו הטילים שלהם, חיווה דעתו גנרל תומסון הבריטי.⁴ על זאת העיר אלוף (מיל') ישראל טל: „בגלל נסיבות הפתיחה [של המלחמה] עמדו הימים הראשונים בסימן של טאקטיקה לא-נכונה, והשריון [של צה"ל] נאלץ לבלום באמצעות מכות-נגד אשר בוצעו טיפין-טיפין, בניגוד לכללי לוחמת השריון, מול כוחות ומערכים גדולים ומאורגנים. האבידות הכבדות של השריון בימי המלחמה הראשונים היו, איפוא, פועל יוצא לא של אמצעי-הלחימה אלא של אופן הפעלהם.”⁵ על אופן ההפעלה העיר גנרל בופר הצרפתי, בין השאר, שהשריונאים הסורים והישראלים כאחד לא הפעילו מיסוך-עשן להסתרת הטנקים שלהם.⁶

„הטנק הוכיח שוב שהוא עדיין הנשק הטוב ביותר נגד טנקים, כתב פרשן אמריקני, שהוסיף: „הטילים נ"ט קצרו הצלחה רק כאשר מספר קטן של טנקים ישראליים ביצעו התקפות-התאבדות חזיתיות על ריכוזי חי"ר מצריים גדולים... למרות ההפתעה שהשיגו הערבים, והיוזמה שהיתה בידיהם בפתיחת המלחמה, היה יחס האבידות בטנקים בין ישראל ובין הערבים דומה לזה של 1967.”⁷

„רוב האבידות בטנקים נגרמו בקרבות שריון-שריון [ולא מטילים נ"ט, כפי שהתרשמו פרשנים בתחילה], כתב גנרל תומסון.⁸ רוב האבידות ספגו הערבים. כאשר עברו המצרים ללוחמת-תנועה, כבר פיתחו הישראלים טאקטיקה חדשה: הטנקים שלהם חדלו להסתער במדבר והחלו יורים מן המארב ומעתיקים עמדות-ירי לעתים קרובות.”⁹

פרשנים ייחסו את הצלחת השריון הישראלי במיוחד לאיכות הכלים והלוחמים. השריון הערבי נחות, הן מבחינה טכנית והן מבחינה אישית — במיוחד בקרבות בטווח מעל 1,000 מטרים, כתב אחד מהם.¹⁰ טנקים סוריים, עיראקיים וירדניים הובסו קשות כאשר התקיפו את הישראלים, ובבלבולת שנוצרה במחנה הערבי ירו הסורים בירדנים, כתב פרשן אחר.¹¹ לשריונאים הישראלים תעוזה ודמיון רבים יותר, ציין הפרשן הצבאי של „ניווייק”.¹² „איכות השריון [במלחמת יום-הכיפורים] היתה תלויה בעיקר בטיב הצוותים ובכמותם, ובטיב סדנאות-השדה והאחזקה בשטח,” נאמר במחקר שערך צוות ה„טיימס” הלונדוני.¹³ כמעט כל הטנקים הישראליים שנפגעו — תוקנו.¹⁴

הצד הערבי סבל ממחסור בכוח-אדם מתאים, והכמות הערבית הגדולה קוזה על-ידי האיכות הנחותה של החימוש הערבי, העיר צוות-מחקר בריטי.¹⁵ צוות זה הסביר, כי לערבים היו בעיקר טנקים סובייטיים מדגם טי-55, שהם משנות החמישים, ומספר קטן יותר של טי-62, חדישים יותר. ישראל הפעילה בעיקר טנקים מדגם „צנטוריון” ו„פאטון”, משנות החמישים, ומספר קטן יותר של טנקי אם-60 חדישים יותר. לערבים היו גם כמה טנקים טי-34 מיושנים, רובם מחופרים ומשמשים כארטילריה, ואילו צה"ל עדיין השתמש בטנקי „שרמן” ישנים

על-ידי טילים נ"ט שהופעלו בהמון.⁶ לדעת בארקר, תחודש הניידות בעתיד על-ידי הצבת טילים על רכב קרבי — או, טוב יותר, במסוק. בעתיד יידרשו, לדעתו, כלי-רכב קלים ומהירים יותר, חמושים בטילים מונחים. היתרון יהיה במהירות, לא בשריון.

קצו של הטנק הודגש על-ידי הערבים בלקחי-המלחמה שלהם — שראו אור. „חיל-הרגלים החמוש בטילים נ"ט כפה על העולם לעיין מחדש בשיטות ההפעלה של הטנקים,” כתב „אל-ג'מהור” הלבנוני.⁷

היו פרשנים מערביים שהסבירו את הגישה הערבית בנחיתותו של השריון הערבי ובצורך אשר חשים הערבים להצדיק את ההפעלה המאסיבית של חי"ר חמושים בטילים נ"ט, בטאקטיקה הגורמת להתקדמות אטית מאוד ואינה מאפשרת הבקעות-בזק למיטוטו של מערך האויב. דוגמה אחת מני רבות: קצין-שריון אמריקני אשר חזה באחדים מקרבות-השריון בחצי-האי סיני כתב: „לא-אחת נלחמו טנקים מצריים זה בזה, מרוב בלבול. עדיפותם של השריונאים הישראליים היא הקובעת.”⁸

לפרשנים מאירופה המזרחית היה הסבר משלהם לתחזיות הקודרות על עתיד הטנק במערב. „נוצר הרושם, שהמערב מעוניין לדבר על שקיעת הטנק כדי לרפות את ידי השריון המזרחי-אירופי, שהוא רב ומשמש עמוד-תווך לכוחות-היבשה של אירופה המזרחית,” כתב אלוף-משנה פולני.⁹ דעתם של פרשנים מברית וארשה פסקנית: הטנק עודנו נשק מרכזי בכוחות היבשה. זוהי גם דעתם של רבים מפרשני המערב.

1. Kenneth Brower, "Armor in the October War", *Armor*, (USA, 5—6.74), p. 10.
2. Brig. A.J. Barker (Ret.), "Israel after the Yom Kippur War", *RUSI Journal* (London, 6.74), p. 29.
3. Ian Smart, *Times*, 24.10.73.
4. *Newsweek*, 5.11.73.
5. Beaufre, op. cit., p. 14.

6. בארקר, שם, עמ' 30.
7. „מלחמת ראמאדאן בחזית סואץ”, „אל-ג'מהור” (לבנון, 20.12.73).
8. „ניווייק”, 29.10.73, עמ' 21; *Insight on the Middle East War*: 21; Andre Deutch, London, 1974), p. 247; בארקר, שם, עמ' 30; ברבור, „ארמור”, שם, עמ' 15.
9. אל"מ בוגוסלאב קולודז'יצ'אק, „שקיעת הטנק — האמנם?”, „חייל החופש” (פולין, 4.2.74).

...יחי הטנק!

לאחר שהתפור ערפל הקרב וניתן ללקט מידע מדוייק וברור יותר על הלחימה, נתגבשו הערכות חדשות לגבי מקומו של הטנק בזירת-קרבות בת-זמננו. מהלומת-הנגד המשוריינת הראשונה של צה"ל נכשלה לא בגלל הטילים נ"ט שבידי המצרים כי-אם בגלל חוסר-זמן להכנות, היסוס כלשהו מצד הפיקוד הישראלי והקלת-ראש בכושר-הלחימה של המצרים, כתב בריגדיר בארקלי הבריטי.¹ גם הטאקטיקה של צה"ל, בתחילת המלחמה, לא הלמה את המציאות: לפי מיטב המסורת

מאוד, אך משופצים ומוסבים על-ידי ישראל, לצרכיה.¹⁶ כמו כן היו לצה"ל טנקי-שלל סובייטיים, שהותאמו על-ידי הישראלים לפי צרכיהם.¹⁷ כל הטנקים שבידי ישראל שופצו-הוסבו בבל-הכר, הן במנוע והן בחימוש, כתבו פרשנים שונים.¹⁸ לטנקים הישראליים תותח 105 מ"מ מעולה, שטווחו ארוך מזה של תותחי הטנקים הסובייטיים שבידי הערבים, לפחות ב-400 מטרים, ציינו מומחים במערב.¹⁹ יתרה מזו: הטנקים הערביים ירו תחמושת מוגבלת יותר — חודרת-שריון בלבד. צה"ל ירה תחמושת חודרת-שריון וגם מטען חלול, קטלני יותר. הטנקים המערביים, אשר פותחו על-פי לקחי המלחמה במדבר המערבי, במלחמת-העולם השנייה, מתאימים יותר לוחמת מדבר מאשר הטנקים הסובייטיים, שנועדו ללחימה באירופה. לכן הם יותר בטנקים הסובייטיים, הנאלצים לנוע במדפים פתוחים — ונעשים פגיי-עים יותר. תותח הטנק הסובייטי מטווח בעיקר באמצעות העין. לטנקים האמריקנים והבריטים אמצעי-טיווח מתוחכמים ומעולים. לטנקים הסובייטיים צללית נמוכה יותר, כדי ליצור מטרה קטנה יותר, ולעובדה זו נודעת חשיבות רבה בשטח פתוח. אך כתוצאה מכך יכול התותח הסובייטי להנמיד רק כדי 4°, לעומת 10° בטנק המערבי. הטנק הסובייטי נאלץ, איפוא, להיחשף בעלותו לעמדת-ירי, שעה שהטנק המערבי יכול לחסות בעמדת-תובה מוסתרת.²⁰ ועוד: הטנקים הסובייטיים נושאים את פגזיהם בצריח, לכן הם דליקים יותר בהיפגעים.²¹ מסקנתם של רוב הפרשנים — במערב ובמזרח כאחד — היא, שלקחי מלחמת יום-הכיפורים, אינם מעידים כי הקיץ הקץ על הטנק, כדברי בריגדיר האנט מן המכון למחקרים אסטר-טגיים בלונדון.²² הטיל הוא נשק הגנתי והטנק הוא עדיין כלי התקפי. אפשר לראות את הטילים נ"ט במעופם ולחמוק מהם — או מעיני הטילן המשגר אותם; וריכוז אש-מקלעים על עמדת המשגר עשוי לגרום להחטאתו של הטיל. כיוון התנועה של הטיל מגלה את מיקומו של המשגר.²³ הפצת הטענה כי הטיל נ"ט הופך את הטנק למיושן ומוציאו משדה-הקרב, היתה לא רק מוטעית ופזיזה, אלא גם חסרת-אחריות במידה שלא תשוער, הן מן הבחינה המעשית והן מן הבחינה המוראלית, העיר אלוף (מיל') ישראל טל, "מאז הופעתו של הטנק לראשונה במלחמת-העולם הראשונה לא היה יום אחד שבידי החייל-הרגלי לא היה מצוי נשק צוותי ואישי המסוגל להשמיד טנק. ברוב המקרים שקרבות טנקים הסתיימו באסונות, נעשו החטאים הקדמונים של שימוש בטנקים כנשק מסייע ובריכוז לא מספיק, במקום הידבקות בעיקרון שהטנק הוא נושא ההסתערות ביבשה, וכל שאר החילות המשוריינים והניידים בעוצבה — תפקידם לסייע לו. גם במלחמת יום הכיפורים לא הופיע הנשק המוחלט והסופי נגד טנקים, והטילים נ"ט אינם משנים את המצב. כמעט כל טנקי האויב [שנפגעו במלחמה זו] הושמדו על-ידי הטנקים הישראליים. הטנק הוא נשק-התקפה מובהק ביסודו, ועל-ידי שימוש מאסיבי ותוקפני בטנקים נחסך באבידות ונביא את עליונותנו לידי מיוצו מירבי. כבמלחמותינו בעבר, הוכיחה גם המלחמה האחרונה כי העוצבה הניידת והמשוריינת הרב-חילית ניצבת במרכז של אמנות המלחמה ביבשה, והטנק הוא עמוד השדרה שלה. אין ספק, כי חיל-השריון יהיה גם בעתיד עמוד-התווך המרכזי...

ולוחמי השריון ימשיכו להיות עמוד האש ההולך לפני המחנה.²⁴ באותה רוח כתב הגנרל הצרפתי דלנווי: "יחידות ממוכנות ומשוריינות הן עדיין האמצעי החומרי והפסיכולוגי להבקעה לעומק, המהממת את האויב."²⁵ ובמאמר-מערכת בכתב-עת גרמני נאמר: "מגווחך לטעון שהטנק הפך למטרה נייתה. יש להבדיל בין לוחמת מדבר ולוחמת הרים [אך בכל מקרה] הטנק נשאר [בוירת-הקרב]."²⁶ מקומו של הטנק שמור לו במיוחד לנוכח נשק אטומי טאקטי, נשק ביולוגי וכימי ונשק קונבנציונאלי, קטלני-מאוד. בנסיבות כאלה דרושות יחידות שתוכלנה להתרכז במהירות להתקפה ולהבקעה, ולהתפרס במהירות כדי שלא להיפגע יתר-על-המידה. תפיסה זו מחייבת יחידות מהירות, בעלות כושר-עבי-רות מעולה. יש להגדיל את מספר מובילי-הטנקים כדי להגדיל את הניידות האסטרטגית של השריון.²⁷ "בטרם נשליך את הטנק אל מגרש-הגרזטאות — או אל שולי המבצעים — הבה נבחן את תפקידיו השונים," הציע הלוטר-קול. ההולנדי פאטיסט.²⁸ התפקיד הראשי של הטנק הוא — איל-חומה, פורץ-מצור, מבקיע מערכי-הגנה ניחים, זורע הרס בעורף האויב, מנהל מרדף ועוקף מגננים קבועים, מאסי-ביים. תפקיד אחר: הגשת סיוע לחי"ר בהתקפה, ירי מנשק אוטומטי על חי"ר חשוף, הפעלת להבירים נגד חי"ר מחופר. הטנק משמש גם ארטילריה ניידת המספקת אש עקיפה וישירה כאחת. לעתים השתמשו בו לתפקידי סיור (אם כי לזה מתאים יותר רכב-קרב-משורין קל ומהיר ממנו) ולהגנה על עמדות מוגנות — מפני טנקים אחרים. הטנק היה השילוב הטוב ביותר של תנועה, אש ושריון. לשם כך ניתנו לו כושר-עבירות, עוצמת-אש רבה ושריון, כתב פאטיסט. לדעת פרשן זה, היה הטנק יעיל ביותר בתפקידו כמסייע לכוחות-יבשה אחרים (ובמיוחד לחי"ר או לחרמ"ש) בהתקפה. הוא פחות יעיל בהגנה מפני טנקים, משום שיש בזה בובו של כוח-אדם וציוד יקר: זוהי לוחמת-שחיקה. השריון יעיל כשהוא מתקיף במרוכז, מבקיע ודוהר קדימה בנצלו את ההצלחה. בהסתערות על חי"ר, הטיל חתת בלבו, בדרך כלל, משום שהכוחות לא היו שקולים בהתמודדות שריון-נגד-חי"ר. רק חי"ר מאומן היטב יכול היה לעמוד בפני טנקים. השיפור שחל בנשק נ"ט חיוק את כוח-ההגנה של החי"ר, אולם הטנק לא איבד את חשיבותו. הוא עדיין כוח-המחץ העיקרי ביבשה. הוא אמצעי מצויין נגד רכב-קרב-משורין של האויב; בתוספת כמה חידושים והכשרה נוספת של צוותים, יהיה מסוכן גם למסוקי-אויב המיועדים ללוחמה נ"ט, כתב פרשן צבאי פולני.²⁹ מעת שיגורו של טיל נ"ט ועד לפגיעה במטרה חולפות כ-15—25 שניות. מהירות התגובה של השר-יונאי גדולה מזו בהרבה. על השריונאי להיות מתורגל, איפוא, באיכונו של הטילן ובשיתוקו במהירות מירבית. שטח מבוחר, שיחים, מבנים — מכבידים על הטילן; לכן על השריונאי לנצלו לתועלתו. אי-אפשר לשגר טיל שני לפני שהתפוצץ הטיל הראשון. על השריונאי לנצל פרק-זמן זה. ושיגור הטיל מגלה את המשגר — מה שמאפשר את שיתוקו. יש לשפר את שיטות האיכונו של הטילנים, הן בהיותם על הקרקע והן על רכב קרבי. ריכוז אש על הטילנים ישבש את פעילותם. אפשר ואפשר לפתח שיטות שיקנו לטנק יתרון על הטיל.³⁰

הקרב, ולחדול מהפעלתו באורח עצמאי, „מדברים על טנק מול נשק נ"ט — ואין זה נכון,“ כתב גנרל תומסון הבריטי. „אין שולחים טנקים נגד נשק נ"ט. יש להשמיד את הנשק נ"ט על-ידי ארטילריה או חי"ר, או במשולב“. ואפשר להסתייע גם במסוקים ובמטוסים, ואז נפתחת הדרך לתנועת השריון המהירה, המוחצת.

המצרים הפעילו צוותי-קרב, בשלבים הראשונים של המלחמה, והיה ברשותם מגוון עשיר של נשק נ"ט — החל בטילים וכלה בתותחים נ"ט ובטנקים. יעילותם בקרב נבעה ממוזיגה נכונה של חי"ר, ארטילריה ושריון, עם שמץ של סיוע אוירי טאקטי.² התקפת-הנגד המשוריינת הראשונה של ישראל נכשלה לגמרי, במיוחד משום שלא נהנתה מסיוע אוירי, או מתיאום עם ארטילריה וחי"ר.³ הטנקים של צה"ל [שנתקלו בחי"ר חמוש נ"ט] לא יכלו, לבדם, לשתק את האויב. זאת יכול לעשות חי"ר ממוכן [תותח, מטוס, או מסוק].⁴ על הטנק לפעול במתואם עם חי"ר מוטער בשילוב ירי ארטילרי צפוף ויעיל — אשר יכוון אולי על-ידי החי"ר, שעה שהטנקים נלחמים מאחורי מחסה, ככל האפשר.⁵ הטנקים עודם חשובים בשדה-המערכה, אך הם זקוקים לסיוע מכוחות אחרים.⁶

„דרושה התאמת הטנק — במיוחד השריון החזיתי שלו — נגד פגזים וקליעים חודרי-שריון, ויש להעניק לטנקים כושר ירי ולחימה תוך תנועה, לביטול יכולתו של הנשק נ"ט שבידי החי"ר, האטי והמסורבל יחסית. השריון עודנו מכריע בשדה-המערכה, בתנאי שיפעל בתבונה — בסיוע אוירי, ארטילרי ורגלי,“ כתב פרשן אמריקני.⁷ היו שיעצו להציב טילים נ"ט על טנקים, כדי לשפר את כושר-הלחימה שלהם.⁸

יש המדגישים את חשיבות הארטילריה בצוות-הקרב שהטנק במרכזו. „יש לסייע לטנקים בהאדרת האש של הארטילריה הקלאסית. רק היא יכולה לנטרל נשק נ"ט — על-ידי פגז-גזים, או נפיץ,“ טען גנרל דלונגי הצרפתי.⁹

מרכיב חשוב אחר רואים פרשנים במסוק — הן כאמצעי להולכת יחידות קטנות ונבחרות באותם מקרים בהם ייבלמו טנקים, והן כאמצעי לחימה בטנקי-אויב וברכי-הקרב אחרים שלו.¹⁰

המסוק נ"ט — טוען לויט. קול. פאטיסט ההולנדי — הינו מהיר מכל טנק, בעל כושר-עבירות טוב מזה של טנק, מסוגל לדלג מעל למכשולים גבוהים, עמוקים או רחבים, יכול להסתתר מאחורי תלולית או מבנה או צמחה ולהיטמע ברקע. הוא יכול להסוות את מקור-החום שלו (המרתק אליו נשק מונחה על-ידי תת-אדום). הטווח המבצעי שלו ארוך מזה של טנק. הוא מהווה מטרה חמקמקה מאוד, מסוגל לפעול בלילה ולזהות מטרה במהירות ובוודאות, ועשוי להשתמש באותו טיל נ"ט שמצוי בידי החי"ר (כדי לפשט את הלוח-גיטיקה).

המסוק יכול לטוס נמוך מאוד, מתחת למסך-המכ"מ של האויב, להסתייע במסוק-סיוור-ותצפית, לירות מן המארב ולהתחמק מייד.

מטוסי-קרב מתקשים להתמודד עם מסוקים, שהם אטיים ומנמיכי-טוס מאוד. במזג-אוויר מעונן, מעורפל או גשום, חסין המסוק מתקיפה מהאוויר — ובמידה מרובה גם מהקרקע. הסכנה הממשית ביותר המאיימת על המסוק החמוש, טמונה בהגנה נ"מ האורגנית לכוחות השריון או החי"ר של האויב.

אולם דווקא העובדה שטיל נ"ט מצוי בידי החי"ר של האויב — או ברכב קרבי של האויב, או במסוקים שלו (ועל המסוק נ"ט ראה בפרק-משנה על צוות-הקרב) — מחייבת הצבתו של הטנק במרכזו של צוות-קרב, בכל מלחמה בעתיד. הטנק כמסתער בראש, בגפון, כמוהו כפרש-הלוחם בבאלאקלאווה,^{*} טוענים רוב הפרשנים. דרוש שיתוף-פעולה של חילות וזרועות כדי לנצח בשדה-הקרב של המחר.

1. בארקליי, שם, עמ' 26.
  2. או'באלאנס, שם, עמ' 314—315. וג'ק וולר כתב: „הטנקים של צה"ל התקופו בסגנון של יוני 1967, כנגד אויב שפעל בצוותי-קרב. התקופת-הנגד הראשונות של צה"ל נערכו על-ידי פלוגות-טנקים [ללא שיתוף-פעולה עם כוחות אחרים], ולכן נכשלו.“ (נשוגל דפנס, שם, עמ' 132).
  3. תומסון, שם, עמ' 28.
  4. תומסון, שם, עמ' 84.
  5. אלוף (מיל) ישראל טל, „השריון: מיתוס ומציאות“, „הארץ“, 20.10.74, עמ' 9.
  6. בופר, שם, עמ' 4.
  7. קנת ברואר, „מלחמת אוקטובר“, מיליטארי ריווי (ארה"ב, 3.74), עמ' 32—33.
  8. תומסון, שם, עמ' 84.
  9. וולר, „נשוגל דפנס“, עמ' 133.
  10. ברואר, „ארמור“, עמ' 15.
  11. או'באלאנס, שם, עמ' 316.
  12. „ניווייק“, שם.
  13. „אינסייט...“, שם, עמ' 240.
  14. ברואר, שם, עמ' 13.
  15. „אינסייט...“, שם.
  16. שם.
  17. ברואר, שם, עמ' 10.
  18. לדוגמה, ברואר, שם, עמ' 10—11.
  19. „אינסייט...“, שם; סמארט, שם; האנט, שם, עמ' 6.
  20. „אינסייט...“, שם, עמ' 243—247; „ניווייק“, שם.
  21. „אינסייט...“, שם; ברואר, שם, עמ' 13.
  22. האנט, שם.
  23. וולר, „נשוגל דפנס“, עמ' 133.
  24. טל, שם.
  25. Gen. Delaunay, „Après la guerre du Kippur“, Forces Armées Françaises (Paris, 71), p. 11.
  26. Wehr und Wirtschaft (1.74).
  27. דלונגי, שם, עמ' 11—12.
  28. Lt. Col. A Patist, „Lessons of the October War, a Dutch view, Battle (5.74), p. 17.“
  29. קולודוויצ'אק, שם.
  30. שם.
- * הסתערות בריגדת הפרשים הקלה הבריטית במלחמת קרים (1854—1856). הסתערות מרובת אבידות זו מציינת את סוף תקופת הפרשים הקלאסית — המער.

צוות-הקרב

השיפור בנשק נ"ט — בידי חי"ר, ברכב-קרב, במטוסים ובמסוקים, וכן בארטילריה — לא סילק את הטנק מהזירה, אך הוא מחייב חשיבה חדשה על מבנה הטנק ועל דרכי הפעלתו, ציינו פרשנים רבים.¹ יש להשיב את הטנק אל צוות-

אך תמרון משותף, קנדי-אמריקני-גרמני, גילה כי קשה להגנה נ"מ לגלות מסוק-תקיפה המוטס במיומנות.¹¹ צוות-הקרב אינו חידוש. למעשה, זהו אחד מעמודי-התווך של הלוחמה מקדמת-דגא, אך לדעת משקיפים זרים, „שכחו זאת שני הצדדים הלוחמים במלחמת אוקטובר 1973 — ובמיוחד הישראלים והסורים, בשלבים הראשונים של המלחמה.”¹² זהו אחד הלקחים הישנים שנלמדו מחדש במלחמת יום-הכיפורים.

1. תומסון, שם, עמ' 87—88.
2. וולר, „ארמי”, עמ' 22.
3. ברואר, „ארמור”, עמ' 13.
4. וולר, „נשונל דפנס”, עמ' 133.
5. בופר, שם, עמ' 14.
6. וולר, שם, עמ' 134.
7. ברואר, שם, עמ' 15.
8. האנט, שם; ריצ'ארד אוגורקביץ', „איקונומיסט” (לונדון, 21.10.73).
9. דלוניי, שם, עמ' 12. גנרל-התותחנים הבריטי תומסון מרחיב את הדיבור בנושא זה: ראה פרקימשה על הארטילריה.
10. דלוניי, שם; פאטיסט, שם; קולונל אמריקני בראיון-טלביזיה, אוקטובר 1974.
11. פאטיסט, שם.
12. ועידת המכון למחקרים אסטרטגיים.

ארטילריה

הארטילריה מוזכרת — בין לקחי מלחמת יום-הכיפורים בעיני זרים — הן כחלק מצוות-הקרב והן כחיל שיש לתת את הדעת עליו, כשהוא לעצמו.

רוב הפרשנים תמימי-דעים, כי שכיחותו של הנשק נ"ט בידי חי"ר הגדילה את הצורך בסיוע ארטילרי לשריון, ובשילוב נשק נ"ט רב יותר ביחידות הטנקים. יש המציגים את השאלה: בידי מי יימצא הנשק נ"ט? גנרל-התותחנים הבריטי תומסון הסביר כי בבריטניה מיועד השריון להנחתת אש ישירה, ואילו הארטילריה מספקת אש עקיפה. „הטילים נ"ט ארוכי-הטווח נמצאים היום בידי השריון. במלחמת-העולם השנייה היו התותחים נ"ט בידי הארטילריה, כי נשק זה נחשב הגנתי, בעוד השריון ידוע כנשק התקפי. הטיל המונחה נ"ט, ארוך-הטווח, הוא נשק של אש עקיפה, והתחמושת הארטילרית החדשה מעניקה לארטילריה כושר חדש ו חשוב נגד טנקים. יש לתאם את האש של שני הגורמים הללו. לכן רצוי שהטילים המונחים נ"ט יופעלו בידי הארטילריה.”¹

למותר לציין, שהארטילריה יעילה מאוד לאש נגד-ארטילריה (נגד-סוללתית). אולם היום מציינים את כושרה של האר-טילריה ארוכת-הטווח גם לשיתוק מערכי טילים נ"מ, כדי לפלס את הדרך למטוסים.²

הערבים קשרו זרי-שבחים לראשה של הארטילריה שלהם, אשר „המטירה במלחמה זו כמות אש השווה לפצצה גרעינית קטנה,” לדבריהם.³ מאז מלחמת ששת-הימים טיפחו המצרים את האר-טילריה שלהם, הן הקונבנציונאלית והן זו של טילים — נ"ט,

נ"מ וקרקע-קרקע. נרכש ציוד-תצפית חדיש והוכנסו לשירות מחשבים אלקטרוניים לאיכון תותחי-אויב, כדי לפעול נגדם במהירות. מלחמת ההתשה לימדה את המצרים היכן נמצאים תותחי צה"ל וכיצד הם מופעלים. לקראת 6 באוקטובר 1973 הוכנה תכנית-אש שכללה לוח-זמנים לכל שעה, לכל ציר.⁴ „לכל 11 מטרים היתה עמדת-תותח [לאורך הגדה המערבית של תעלת סואץ]. בדקה הראשונה, שנועדה לרכז את מעוזי האויב, נפלו בממוצע 175 פגזים בשניה [על קו בר-לב]. מסך-האש נע לפני החי"ר במרחק 100 מטרים, לעתים — במקום 300—400 המטרים המקובלים.”⁵

גם בשלב השני של הלחימה הפעילו המצרים אש ארטילרית מאסיבית, לפי מיטב הדוקטרינה הסובייטית. „במשך זמן רב היו צירי-התנועה בצד המזרחי של התעלה נתונים תחת אש מצרית רצופה,” כתב פרשן אמריקני.⁶ „הישראלים רחשו כבוד לאר-טילריה הערבית. אצל הסורים מצאתי כושר ניכר באש נגד-סוללתית,” העיר גנרל תומסון הבריטי.⁷

תמימות-דעים שוררת בין הפרשנים הזרים כאשר לצורך במא-סות, כאשר מדובר בארטילריה. במלחמת יום-הכיפורים נהנה הצד הערבי ממספר רב מאוד של קני-תותח וממאסות של תחמושת ארטילרית, ואילו הארטילריה הישראלית היתה מעטה ועל כן לא התבטאה די-הצורך בשדות-הקרב.

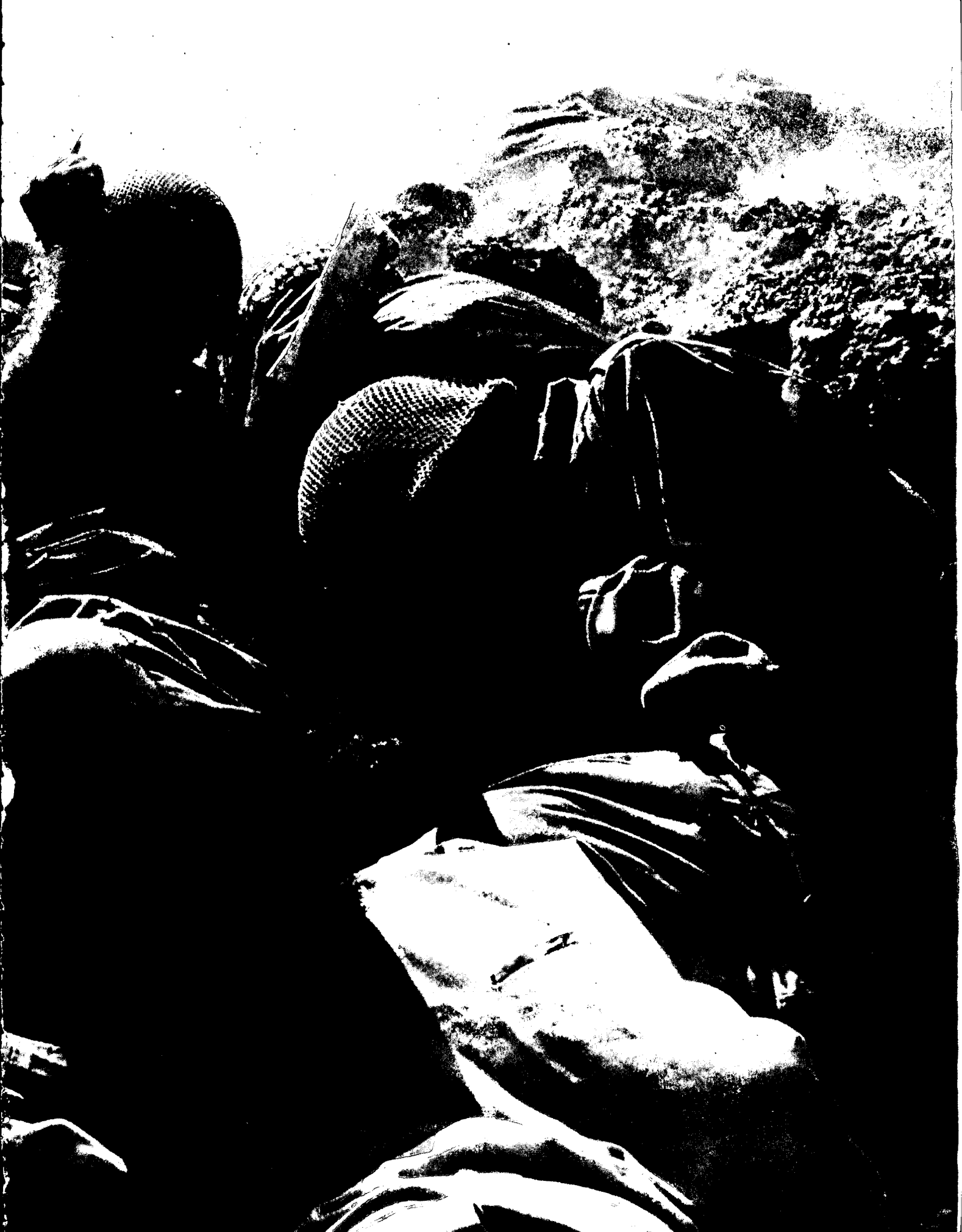
1. תומסון, שם, עמ' 88.
2. בארקליי, שם, עמ' 28.
3. הארטילריה במלחמת הראמאדאן, „אל-אהראם” (קאהיר, 23.12.73).
4. שם. פרשנים מערביים מעירים, שזו היתה מגרעת: תכנית נוקשה מדי, שלא נתנה למפקדים בשדה-המערכה חופש-יוזמה.
5. „אל-אהראם”, שם.
6. ברואר, „ארמור”, עמ' 14.
7. תומסון, שם, עמ' 86.

חיל-הרגלים

חיל-הרגלים זכה לתשומת-לב מרובה במלחמת יום הכיפורים — ובלקחים שהפיקו ממנה פרשנים זרים.

„החיילים-הרגלים החמושים בטילים נ"ט כפו על העולם לעיין מחדש בשיטות ההפעלה של טנקים. זו היתה אחת ההפתעות הגדולות במלחמה. הפתעה נוספת היתה טמונה בכושרם של הטילים עצמם: הם הוכשרו מראש, בתרגול ממושך, לקלוע אל המטרה ביום ובלילה,” התפארו המצרים.¹ היה יסוד להת-רבבות זו, שכן היו פרשנים במערב שכתבו כי „יש להעריך מחדש את הטאקטיקה של החי"ר [בעקבות מלחמת יום-הכיפורים]. הערבים קצרו הצלחות בשגרם חיילים-רגלים לפני הטנקים שלהם. החי"ר הערבי פילס את הדרך לטנקים, במקום להיפך.”²

אולם החי"ר הערבי היה חלק מצוות-הקרב, ציין פרשן אמריקני.³ בתחילת המלחמה נלחם החי"ר המצרי לא רק בהגנה מפני טנקים אלא גם בהתקדמות, בסיוע ארטילריה ושריון. בשלב זה היה החי"ר המצרי קשות, אמיץ וגמיש

חיילי צה"ל ושבויים מצריים תחת הפגזה

טוב יותר, הן ללחימה בחי"ר-או"ב, הן ללחימה בטנקים ובמטו"ס
סים והן לראיה בלילה.

1. „אל-הראם", ש.ס.
2. מאמר-מערכת ב„ואהר אונד וירטשאפט", ש.ס.
3. וולר, „ארמי", עמ' 22.
4. ש.ס.
5. ש.ס, עמ' 23.
6. אר'באלאנס, ש.ס, עמ' 320.
7. ש.ס.
8. בופר, ש.ס, עמ' 14.
9. פאטיסט, ש.ס.

חיל-האוויר

כוחות-היבשה זקוקים למטריה אווירית כדי לפעול ביעילות
מירבית. בנושא זה עדיין שולטת ישראל בכיפה במרחב-התיכון,
לדעת הפרשנים הזרים. בצידוד, בטייסים ובטאקטיקה עולה חיל-
האוויר הישראלי על חילות-האוויר הערביים. בקרבות-אוויר יד
ישראל על העליונה. טייסי ישראל וצוותי-הקרקע שלה מעו-
לים¹ לישראל 4—5 טייסים מאומנים היטב לכל מטוס —
לעומת 1.5 טייסים לערבים — וטייסי-התחלופה הערבים אינם
מאומנים היטב.² משום כך לא ניסו הערבים להתמודד עם
הישראלים באוויר, אלא באמצעות טילי נ"מ — ובצד המצרי,
גם בפריסת מטוסים בעומק רב ובמחסות מבוצרים.³ יתכן
שמצרים שמרה על חיל-האוויר שלה לשלב מאוחר יותר, לאחר
שייחלש חיל-האוויר הישראלי.⁴ מכל מקום, חיל-האוויר המצרי
לא בלט בשתקים,⁵ וכל אימת שהזנוקו מטוסים ערביים, לא
יכלו טייסיהם להתמודד עם טייסי צה"ל.⁶

חיל-האוויר של ישראל פגע בסורים קשה יותר מאשר במצרים,
משום שאיכות המערך נ"מ הסורי נידרדרה במהירות.⁷ הסורים
סבלו בעליל מרגש-נחיתות באוויר (שלא היה לטייסים
המצרים).⁸

מאמציהם של הערבים לשלוט במרחב האווירי באמצעות טילים
ותותחים נ"מ מונחי-מכ"מ, גרמו לכך שנמנעה הטיסה גם
ממטוסיהם-שלהם.⁹ הטילים נ"מ אמנם אילצו בתחילה את
טייסי ישראל להנמיך טוס — ולהסתכן בפגיעתם הקשה של
התותחים נ"מ — אולם טילים נ"מ פגיעים למטוסים מנמיכי-
טוס החמושים בטיילי אוויר-קרקע ארוכי-טווח, והניסיון בוויאט-
נאם הוכיח שהטילים נ"מ אינם יעילים נגד מפציצים מגביהי-
טוס מאוד.¹⁰

הטילים נ"מ חיזקו את ההגנה, על חשבון ההתקפה, כאשר
הופעלו בכמויות — בדומה למקלע במלחמת-העולם הראשונה.¹¹
במלחמת אוקטובר 1973 הופעלו הטילים הללו בנסיבות שהיו
נוחות להם במיוחד ואשר ספק אם יישנו בעתיד. טיל ה„סאם"
מועיל, אך אינו מכריע. במקרה קיצוני, אפשר לחסלו במבצע
קרקעי, כפי שעשתה זאת ישראל בגדה המערבית של הסואץ.¹²
טיילי נ"מ טרם הפכו לנשק הסופי נגד המטוס: רובם זקוקים
לביסיסי-שיגור [ואלה פגיעים], והאמריקנים פיענחו את סודות

למדי.¹ גם חיל-הרגלים הסורי היה חלק מן הכוח המסתער, אך
רוב החיילים הסורים נעו בנגמ"שים מסורבלים למדי, בעלי
כושר-עבירות נחות. שריונו של רכב-הקרב הסורי — שניתן
לחי"ר — לא היה עבה ביותר, הכלים צפופים מאוד ונסיינם
של הסורים להילחם מתוך הרכב לא קצר הצלחה יתרה.⁵
גם המצרים וגם הסורים הפעילו קומנדו שהועבר על-ידי
מסוקים, אך רוב היחידות הללו נכשלו.⁶ בכמה מקרים בסיני
היוה הקומנדו המצרי מטרד לצה"ל וריתק כוחות שלו, ואילו
הקומנדו הסורי נלחם היטב על החרמון.⁷

כללית, נראה לפרשנים כנגרל בופר הצרפתי, כי „נתחדש
הכושר ההתקפי וההגנתי של החי"ר. נשקו של החייל-הרגלי
הוא רב-עוצמה, קל ונייד." ⁸ נוסף לנשק נ"ט הטוב יותר
משהיה אי-פעם, ניתן לחי"ר ציוד לראיה בלילה — וכך
נשתפרה יכולתו להילחם בלילה.⁹

איך נראה החי"ר של צה"ל, בהקשר זה? ג'ק וולר, המומחה
האמריקני לנשק קל ולחי"ר, הרחיב את הדיבור בנושא זה.
הוא העיר, שצה"ל מקיים למעשה שלושה חילות-רגלים נפר-
דים: חיל-רגלים קונבנציונאלי, חיל-רגלים משוריין וחיל-
רגלים נבחר (צנחנים). משום כך שונה החי"ר הישראלי מכל
חי"ר אחר — בארגון, בהקצאת משימות ובאימון.
השריון — זו הזרוע היבשתית הגדולה ביותר של צה"ל,
מסביר וולר, והחרמ"ש בוחל"מים ובנגמ"שים הינו אורגני
בדרך כלל בגדודי הטנקים. לוחמי החרמ"ש חובשים את הכומ"ס
תות השחורות של השריון, ולמעשה לא היו מעולם חי"ר של
ממש. כושר-הלחימה שלהם, ברגל, נופל מזה של החי"ר.
במלחמת יום-הכיפורים היו מעט מדי יחידות חרמ"ש אורגניות
ביחידות הטנקים. צה"ל מצא לנחוץ להפעיל חי"ר רגיל וצנ-
חנים כסיוע לטנקים — אם כי כוחות אלה לא היו קשורים
במהודק לשריון, לפני המלחמה.

החי"ר הקונבנציונאלי של צה"ל היה בעל מגמה הגנתית
באוקטובר 1973 — להבדיל משאר כוחות צה"ל, שהם בעלי
מגמה התקפית. אחת הסיבות היא — הלהיטות לחסוך באבידות
בנפש. צה"ל העדיף תמיד להפעיל מכונות (משורינות, ככל
האפשר) על פני הפעלת אנשים. כיון שבמלחמת ששת-הימים
הוכיח השריון שהוא מסוגל לבצע רוב המשימות ההתקפיות,
ללא עזרת חי"ר, הושם דגש בשריון על חשבון החי"ר. אם
היה החי"ר של צה"ל מפגר כלשהו — בצידוד, בתרגול, בהק"ס
צאת משימות התקפיות — לא היה זה פיגור בסיסי: אותו נוער
משרת בחי"ר כבחילות האחרים בצה"ל, ולחי"ר גאות-יחידה
שאינה נופלת מזו של כוחות אחרים.

הצנחנים של צה"ל הם חי"ר מובחר, בעל אימון מיוחד.
הצניחה מחשלת את אומץ-הלב שלהם, והם ביצעו במרוצת
השנים הרבה מבצעים בלתי-שיגרתיים. הם עשו זאת שוב
באוקטובר 1973 (אם כי לא בהיקף שניתן לצפות לו מצד
צה"ל).

בלחימה על החרמון הפעיל צה"ל חי"ר רגיל, שפעל ברגל,
והחי"ר נבחר שהובא במסוקים אל שטח קשה במיוחד. זה היה
קרב קשה, מול אש צפופה, והיה כרוך במאמץ פיסי עצום —
ויד צה"ל היתה על העליונה. אולם, כאמור, לא היתה לצה"ל
דעה ברורה על תפקידו של החי"ר.

היום מבין צה"ל, לדעתו של פרשן אמריקני זה, כי החי"ר שלו
זקוק גם לניידות רגלית, ולא רק ממוכנת. והוא זקוק לציוד

האלקטרוניקה של רובם ופיתחו אמצעי-נגד, שהגיעו לידי ישראל.¹³

חיל-האוויר הישראלי לא נבלם על-ידי מערך-ההגנה נ"מ של הערבים. יתרה מזו, הטווחים הקצרים בזירת המזרח-התיכון [ורמת צוותי-הקרקע של צה"ל] איפשרו לו לבצע גיחות רבות מאוד, תוך ניצול מרשים של טייסים ומטוסים (מעל 1,000 גיחות ליום).¹⁴

עם זאת, פעל צה"ל בחוסר תבונה בשני תחומים: הוא השתמש במטוסים ששוויים מיליוני ל"י להשמדת טנקים ששוויים 600 אלף ל"י, תוך סיכון המטוס וצוותו [במקום להשתמש באמצעי-עים זולים יותר להשגת אותה מטרה]; וצה"ל לא נקט אמצעי-הגנה מספיקים מפני התקפות מהאוויר — לא בתוחי נ"מ, לא בטילי נ"מ ולא באמצעי-הסוואה.¹⁵

אמר תת-אדמירל מנול, מנהל המכון המלכותי של השירותים המשולבים לעיונים בנושאי ביטחון (R.U.S.I.) בלונדון, בשיחה עם כותב השורות הללו: „באופי, ברוח, בחשיבה, בצידוד ובהיערכות — חיל-האוויר של ישראל הוא כוח התקפי מעולה, ובצד ההתקפי לא נמצא בו פגם במלחמת יום-הכיפורים. אך ישראל לוקה בחסר בתחום ההגנה האווירית — הן הגנה על ריכוזי אוכלוסיה והן הגנה על בסיסי חיל-האוויר עצמם. מה ערכה של מטריה אווירית מעולה, כאשר נפגעים בסיסיה ואין לטייסים ולמטוסים לאן לשוב לאחר ההזנקה? ומדוע יופעלו מטוסים מעולים כפאנטומים' בתפקידי ארטילריה מעורפת, כאשר יש כלים זולים ויעילים מהם למשימות כאלה? „לדוגמה, המטוס הסילוני המיועד להמראה ונחיתה אנכיות. מטוס כזה עשוי להשתמש בבסיסי-אוויר שנפגעו מסלוליהם, אך נשארו בהם צוותי-הקרקע, מצבורי הדלק והחימוש ומערך-כוח הפיקוד והבקרה. מטוסים כאלה יכולים להתפרס בעורפו של קו-החזית ולשרת כמעט בן-רגע את המפקד המקומי. וכיוון שיימצאו סמוך לאויב, יוכלו לפגוע בו ובעורפו — שעה שהמטוסים האדירים יותר, כפאנטומים', מבצעים משימות אסטרטגיות ארוכות-טווח.“

הפעלת חיל-האוויר הישראלי למשימות טאקטיות ברוב ימי הלחימה, גרעה מיכולתו לבצע משימות אסטרטגיות — אם כי סוריה הוכתה קשות במרכזי-כוחה כתחנות-כוח, מסופי-דלק, נמלים, שדות-תעופה וגשרים.

במלחמה בעתיד עלולים הערבים להשתמש בטילי קרקע-קרקע ארוכי-טווח, כדי לפגוע בבסיסי-תעופה ישראליים — ובמטרות אסטרטגיות אחרות; ואפשר שישראל לא תטמון ידה בצלחת ותשיב לערבים באותו מטבע. כיוון שישראל כמצרים פגיעות מאוד למהלומות מעין אלה, עשויה להתפתח ביניהן הרתעה הדדית.¹⁶

אשר למסוקים — נעשה בהם שימוש מועט מאוד במלחמת יום-הכיפורים — במבצעים קרביים [למעט כמה מבצעי קומנדו]. הם שימשו בעיקר להולכת מפקדים ולפינוי נפגעים.¹⁷ בעתיד יש לנצל יותר את המסוק, כשהוא חמוש, הן כנשק-מסייע לטנקים והן כאמצעי להגשת סיוע הדוק לכוחות יבשה בכלל.¹⁸

כמו כן יידרשו בעתיד כוחות-יבשה להגנת מטוסים ומערכי-הגנה נ"מ — לא פחות משיידרשו מטוסים להגנה על כוחות-היבשה [דהיינו, להגנת בסיסי-תעופה ולירי נ"מ בכלים אור-גניים לכוחות-היבשה].¹⁹

כלומר, גם בתחום האוויר, כבכל תחום אחר, חוזים הפרשנים הזרים מזיגה של אמצעים. אי-אפשר יהיה עוד להטיל את כל הביצים בסל אחד — לא המטוס לבדו, אף לא הטיל לבדו.

1. האנט, שם, עמ' 4, 6, 7; תומסון, שם, עמ' 85.
2. בארקליי, שם, עמ' 28. ארבלאנס, שם, עמ' 313. פרשן זה נוקב במספר שלושה טייסים לכל מטוס בישראל. (שם, עמ' 311). לדבריו, נמשך אימונו של טייס ערבי זמן רב מאוד. (שם, עמ' 313).
3. בופר, שם, עמ' 10.
4. האנט, שם.
5. ארבלאנס, שם, עמ' 317.
6. שם; בופר, שם.
7. ארבלאנס, שם, עמ' 316.
8. שם, עמ' 313.
9. בופר, שם, עמ' 14.
10. בארקליי, שם, עמ' 28.
11. גנרל מרגלן, ועידת המכון האסטרטגי.
12. בארקליי, שם, עמ' 29.
13. „אינסייט...“, שם, עמ' 248; האנט, שם.
14. ברואר, „מיליטארי רוויו“, עמ' 26.
15. תומסון, שם, עמ' 86.
16. גנרל מרגלן, ועידת המכון האסטרטגי.
17. האנט, שם.
18. פאטיסט, שם.
19. בארקר, שם, עמ' 30.

הפיקוד

מלחמת יום הכיפורים היתה גדושה מערכות-נשק חדישות, מתוחכמות, אלקטרוניות ואחרות. הופעלו בה מטוסים, טנקים וטילים יותר מאשר בכל מלחמה אחרת שקדמה לה. לכאורה, היתה זו מלחמה של כלים — ולא היא. הוכח פעם נוספת, כי הכלים טובים רק בה-במידה שטוב הלוחם, ובמיוחד המפקד. וכאן היתה עליונותו של צה"ל מובהקת, לדעתם של פרשנים זרים.

איכותו של הלוחם והקצין הערבי השתפרה מאוד, הן במוראל והן בהפעלת מערכות-נשק מורכבות; אולם זהירותו של הפיקוד הבכיר המצרי גרמה לקיפאון מזרחית לתעלת סואץ. פיקוד ער יותר וניידות של יחידות גדולות עם טילי נ"מ, היו משנים את המצב לטובת מצרים.¹ הוא הדין בפיקוד הסורי, אשר לקה בנושאי הארגון, התיאום והגמישות.² בתחילת הלחימה היתה למצרים ביררה: להבקיע במהירות אל מעברי ההרים בחצי-האי סיני, או לחזק את ראשי-הגשר שלהם. הם בחרו בגישה השמרנית יותר.³ הם היססו והתקדמו תמיד מתחת למטריית הטילים שלהם.⁴ כתוצאה מכך, נאלצו להצטופף יתר-על-המידה בגדה המזרחית.⁵ ייתכן שהפיקוד המצרי קיווה כי צה"ל יישחק בהתקפות חזיתיות על עוצמת-האש בנוסח הסובייטי.⁶ הערבים עצמם הודו בשמרנותו של הפיקוד הערבי, אם כי

הבקעות וניצול-הצלחה מירבי — אולם ניצול מלא של ההצלחה נמנע מצה"ל בגלל מגבלות מדיניות, לא צבאיות. ישראל נשארה במטחווית תותח מדמשק, משום שהששה מברית-המועצות וכן משום שידעה כי ניתוק כביש דמשק—עמאן יעמיד את חוסיין במצב לא-נוח, שעה שהחזית הירדנית היתה שקטה.²³ לחצים מדיניים הגבילו את האופציות של צה"ל. לכן ניהל צבא זה, הידוע כנועו ביותר, מסע-מלחמה שמרני יחסית. דובר רבות על שיעור האבידות של ישראל, אך במחיר זה היכה צה"ל מכה מוחצת צבאות משולבים השקולים יחדיו כנגד כל מערך נאט"ו באירופה.²⁴

1. גנרל מרגלן, ועידת המכון האסטרטגי.
2. אר'באלאנס, שם, עמ' 320.
3. ברואר, "ארמור", עמ' 13, "מיליטארי רוויו", עמ' 26.
4. תומסון, שם, עמ' 84.
5. האנט, שם, עמ' 4.
6. ברואר, "ארמור", עמ' 13.
7. "אל-ג'מהור", 20.12.73.
8. תומסון, שם, עמ' 83.
9. שם, עמ' 85; וולר, "ארמי", עמ' 22.
10. בופר, שם, עמ' 12.
11. תומסון, שם, עמ' 85.
12. בופר, שם, עמ' 13.
13. בארקליי, שם, עמ' 28.
14. וולר, "נשונל דפנס", עמ' 134; אר'באלאנס, שם, עמ' 317.
15. וולר, שם.
16. אר'באלאנס, שם, עמ' 320.
17. בארקליי, שם, עמ' 29.
18. מאמר-מרכת ב"ואהר אונד וירטשאפט", שם.
19. ברואר, "מיליטארי רוויו", עמ' 33; אר'באלאנס, שם.
20. בארקר, שם, עמ' 29.
21. בארקליי, שם, עמ' 28.
22. תומסון, שם, עמ' 84; ברואר, "ארמור", עמ' 15.
23. תומסון, שם, עמ' 84.
24. ברואר, "מיליטארי רוויו", עמ' 28, 32; "ארמור", עמ' 13.

סיכום

בסכמם את לקחי מלחמת יום-הכיפורים, קובעים רוב הפרשנים הזרים כי יש להיזהר בנסיגנות ליישם אותם למלחמה אחרת — זו שאולי תפרוץ שוב במזרח-התיכון, או זו שתתלקח בכל מקום אחר בעולם; משום שנסיונותיה של מלחמת אוקטובר 1973 היו מיוחדות במינן וספק אם יישנו במדויק בעתיד. כמו כן, היתה מלחמה זו שונה לגמרי בדרום משהיתה בצפון. אפשר להפיק את הלקחים הנכונים ממלחמת יום-הכיפורים רק בהת-חשב בתנאי הראות, בטופוגרפיה, בכושר-ההפתעה, באיכות הלוחמים, באיכות הציד, בכמויות, באורך החזיתות ובתגובתן של מעצמות-העל.¹

רוב הפרשנים קובעים, כמו כן, כי במלחמה זו — כמו במל-חמות הקודמות בין ישראל ובין צבאות-ערב — יצא צה"ל וידו על העליונה.² התשתית של צה"ל עמדה יפה במבחן: הכוחות הסדירים, עם הפיקוד המקצועי מצבא-הקבע בלמו את התקפות-ההפתעה המאסיביות של הערבים, שנפתחו בעת ובעונה אחת בשתי חזיתות; מאחורי מסך-הבלמה הזה גויסו המילואים, התארגנו, הצטיידו, זרמו לחזיתות, השתתפו במא-מצי-הבלמה ופתחו בהתקפות-נגד; והמלחמה הועתקה לשטח האויב, הן בסוריה והן במצרים.³

נזהרו לייחס פרשנות זו לגורמים מערביים. כתב, "אל-ג'מהור" הלבנוני: "הכוחות המצריים לא חדרו לעומק סיני בתחילת המלחמה, לפני שרוכזו כוחות המילואים של ישראל. מומחים במערב סבורים כי הפיקוד המצרי העדיף להגביל את הסיכונים שביציאה למדבר החשוף, או שהכוחות המצריים היו עדיין בשלב התחדשות לאחר מלחמת 1967. לא ניתן לצפות שכוחות אלה יהיו מסוגלים לתמרן בשריון ובחיל-אוויר בחזית רחבה. כך נשענו המצרים על טילי נ"מ כמטריה אווירית, וטווח הטי-לים הללו לא עלה על 20 ק"מ מהגדה המערבית. המצרים רצו לעמוד איתן ולהתיש את האויב. מצרים התכוננה למלחמה ממושכת — או להפסקת-אש מהירה. שתי המטרות לא הושגו."⁴ הצלחותיהם של המצרים בשלב הראשון של הלחימה נבעו מתכנון מפורט ומתרגול חוזר ונשנה.⁵ התכנון הצבאי — המצרי והסורי — היה טוב, וכוחותיהם נלחמו היטב, כל עוד היה הכל מתוכנן [ומתורגל] מראש.⁶ תכנית צליחת התעלה היתה מפורטת מאוד, נוסח 17—1967. אך המפקדים המצרים לא יכלו להתמודד עם הישראלים בתנופה, בגמישות או בת-גובת-בוק.⁷ הפיקוד המצרי לא קרא היטב את הקרב, והגיב באיחור. הוא הפגין כושר-אלתור דל מאוד.⁸ ברגע בו נסתיימה התכנית המקורית, חסרה למצרים הגמישות הדרושה לניצול ההצלחה, והיוזמה עברה לידי צה"ל. גם הסורים לא השכילו להתמיד בהצלחתם ההתחלית, והיתרון עבר לצד ישראל.⁹ הפיקוד הערבי התבלבל כאשר נטל צה"ל את היוזמה לידיה. המצרים היו יכולים להגיע אל מעברי-ההרים בסיני, אילולי היו כה אטיים.¹⁰ וכאשר התהפכה הקערה על פיה, נמנע הפיקוד בשדה-הקרב. לדווח לפיקוד הגבוה יותר, דיווחים קודרים.¹¹ במחנה הסורי היה פיקוד גרוע גם ברמה החטיבתית.¹² פיקוד פחות מסורבל היה מגיב אחרת, ולא היה מאפשר לצה"ל לרכז כוח ולהצליח בקלות כה רבה במתקפת-הנגד שלו.¹³ זאת ועוד: ההצלחה המצרית ההתחלית נבעה, בין השאר, מציוות-כוחות נכון ומאוזן. אולם המפקדים המצרים לא השכילו לתאם את הכוחות ולעכל מידע משתנה מהר בשדה-הקרב.¹⁴

אשר לצה"ל — הוא לקה בתחילת המלחמה בזחיחות-הדעת ובזלזול באויב.¹⁵ ביומיים הראשונים נדהמו הישראלים מעוצמת ההתקפה הערבית ומיעילותם של הצבאות הערביים. נצחונות צה"ל בחלק השני של הלחימה חידשו את בטחונו בעצמו, אך יראת-הכבוד כלפי הערבים נשארה בעינה.¹⁶ אולם צה"ל התאושש במהירות מההלם הראשון וגילה מידה של גמישות אשר חסרה לגמרי לאויב. המתקפה הישראלית הראשונה בחזית התעלה נכשלה בגלל עודף-ביטחון ומשגים של הפיקוד המקומי; אך מייד חיפש צה"ל ומצא אמצעים אחרים. במבצע הצליחה רבו האלתורים, בתוקף הנסיבות, וחיילי צה"ל היו מאומנים ונלהבים די-הצורך לבצע את התכניות החדשות.¹⁷ נצחונות של צה"ל נבע מהצטיינותו במבצעים מהירים מאוד ומניצול הזדמנויות וקיום היוזמה לאחר שעורער שיווי-משקלו של האויב. וצה"ל עשה זאת לאחר שמצא בתחילת המלחמה מצב שלא עלה בקנה אחד עם הכנותיו מאז 1967 — הכנות למבצעי הבקעה ותנועה מהירים, ולא למערכה ממושכת של הגנה ובלימה.¹⁸ מחמת הטילים, נזקק צה"ל, רוב הזמן, לטאקטיקה קונבנציו-נאלית, אטית, ולתכנון קפדן שימנע אבידות. גישה זו מנעה

פרשנים מערביים ציינו, כי המערך ההתקפי של צה"ל מעולה — בארגון, ציוד, תפיסה, אימוץ, רוח-הלוחמים והתכנון המבצעי. מבחינה התקפית, עולה צה"ל על צבאות ערב, והפער בינו לבנים עדיין גדול מאוד, חרף הציוד וההדרכה שסיפקו הרוסים לבני-הסותם. הצד ההגנתי של צה"ל נמצא לוקה בחסר במל-חמת יום-הכיפורים — בתפיסה, בהיערכות, בציוד ובתכנון מבצעי.⁴

אחת הסיבות היתה — זלזול באויב. המצרים, שלא לקו בזאת, התכוננו היטב להתמודד עם עדיפותו האיכותית של צה"ל. הסורים, שהקלו ראש בהערכת הכוח הישראלי הקטן שעמד למולם בתחילת המלחמה, והפריזו בהערכת הכוח העיראקי, הירדני והאחר שיבוא לעזרתם — הוכו קשות, כבר בתחילת המלחמה.⁵

אסור להקל ראש בהערכת-האויב. יש להתייחס אליו בכובד-ראש, ואז תקטן הסכנה של טעות בהערכת המודיעין לגבי כוונותיו וכשרו.⁶

כיון שנודעת חשיבות מרובה להפתעה, יש לתת את הדעת למאמצי-הטעיה מצד האויב ויש לשפר את המודיעין על-ידי מידע מאמצעים מתוחכמים (לוויינים, מטוסים, אלקטרוניקה).

יש לתת את הדעת מחדש לנושא של מלחמת-מנע. נצחונותיה המהירים של ישראל באותן מלחמות בהן הנחיתה היא את המהלומה הפותחת, והמאמץ הממושך והיקר שנדרש לה הפעם להשגת ניצחון, כאשר הנחה לאויביה להלוים ראשונים, מסכים את תשומת-לב הפרשנים הזרים לסוגיית מהלומת-המנע, המקדימה את האויב.⁷

אולם — טוענים פרשנים רבים במערב, המעלים לקח חדש-ישן — המלחמה לא תענה הכל. המלחמה היא חלק מן המדי-ניות, כדברי קלאוזוויץ. נסתם הגולל על האמונה שאפשר להשיג ביטחון לאומי בכוח צבאי בלבד.⁸ לא די היום בניצחון צבאי (אם כי בלעדיו — כל השאר בטל ומבוטל). דרושה גם הצלחה מדינית. נשיא מצרים, אנואר סאדאת, הבין זאת ותיכנן את „מלחמת ראמאדאן“ כמהלך צבאי במערכה מדינית — כ„ניצוץ“ שיחולל תמורה במצב הקפוא במזרח-התיכון. מטרת-המלחמה של מצרים היו מוגבלות (בעוד אשר לסוריה היו מן-הסתם שאיפות טריטוריאליות גדולות יותר).⁹ מבחינה צבאית, ביקש סאדאת להוכיח כי צבאות ערב נעשו כשירים מבחינה מבצעית והינם יריב מסוכן לישראל. התפיסה הכללית היתה מוגבלת במרחב אך ממושכת בזמן, ככל האפשר, מתוך הערכה שישראל אינה מסוגלת לעמוד במלחמה ממושכת ולספוג אבידות כבדות.¹⁰

פוח מדיני דרוש גם במהלך המלחמה וגם בסופה. מדינות קטנות כישראל ומדינות ערב יכולות להגיע לעצמאות ניכרת בתעשייה צבאית, אך הן תלויות יותר ויותר במעצמות הגדולות, ככל שמערכות-הנשק החדשות נעשות מתוחכמות ויקרות יותר.¹¹ עובדה זו בלטה בכמה שלבים במלחמה: לפני המלחמה ובמהלכה סיפקו לווייני-ביון מידע שוטף למעצמות-העל (ובאמצעותן, אולי, לצדדים הלוחמים);¹² התקדמותה של ישראל אל אל דמשק נבלמה מסיבות מדיניות, יותר מאשר צבאיות;¹³ והרכבת האוירית והימית — הסובייטית לסוריה ולמצרים, החישה רכבת אמריקנית דומה לישראל. אילו לא היתה רכבת כזאת, היתה המלחמה שוככת מאליה בשלב מן השלבים (כפי שהיה הדבר במלחמת הודו-פאקיסטן בראשית העשור). ואם

היתה רכבת כזאת לצד אחד בלבד, היה מצבו של היריב מחמיר מאוד.

אולם חשובה מן הרכבת האוירית היא סוגיית המוראל: איזה צד יקיים מוראל גבוה יותר, זמן רב יותר. נתברר שהמוראל של צה"ל עדיף על זה של הערבים. אשר למוראל בעורף — נתגלו סימני רפיון בשני המחנות. בישראל הופעל לחץ חזק למיעוט אבידות ולהחזרת השבויים, אף במחיר ויתורים על הישגים חשובים. במצרים מצא המשטר לנחוץ לנהל את שיתותיו עם ישראל בחשאיות מירבית, מתוך חשש לתגובת הציבור.¹⁴

במחנה הערבי נתגלה מוראל צבאי גבוה יותר מאשר בעבר, בעיקר בזכות השיפור באימון ובתרגול.¹⁵ הרוסים, שהעניקו את ההדרכה היעילה לצבא המצרי והסורי, הקנו להם גם תכנון אופראטיבי מפורט, מראש. אך לא די בביצועה הקפדני והמדויק של תכנית נוקשה. על המפקדים והחיילים להיות מאומנים בניצול ההצלחה — ובזאת עולה צה"ל על הערבים, עד מאוד.¹⁶

צבאות ערב לא היו מוכנים עדיין למלחמת תנופה, חֲנוּעה ותמרון. היה עליהם להיזהר מכל פעולת איגוף בה מצטיינים הישראלים — אך הם הניחו לצה"ל להפתיעם, במיוחד בצלחת התעלה.¹⁷

לערבים היה ציוד רב מזה של ישראל, וצידם הית חדש וטוב — אך צה"ל השתמש טוב יותר בכלים שהיו ברשותו.¹⁸ בניגוד לערבים, שלא היו גמישים ומהירי-תגובה די הצורך להגיב על מהלכי צה"ל, עמד צה"ל במהירות על פגמים, משגים ובעיות בהם נתקל במהלך המלחמה — ותיקן עצמו תוך כדי לחימה.¹⁹

כתוצאה מכך, הובסו הערבים מבחינה צבאית, חרף עדיפותם הכמותית הגדולה והעובדה שהיוזמה היתה בידם בתחילת המלחמה, ולמרות שהשיגו הפתעה גמורה במהלך-הפתחה.²⁰ מלחמת אוקטובר 1973 היתה, ללא ספק, מלחמת-ניצחון לשר-יון הישראלי — אם כי צה"ל שילם מחיר יקר עבור ניצחון זה.²¹ הוכח בעליל כי הערבים אינם מסוגלים להתמודד עם צה"ל בקרבות שריון-שריון. לעומת זאת, למד החי"ר הערבי להי-לחם בטנקים, ובהיותו מתורגל היטב גילה גם אומץ-לב בלוחמה זו. צה"ל פיגר אחרי הערבים בתחום החי"ר, ואין ספק שיטפל בנושא זה ללא דחוי; שכן גם בעיות הביטחון השוטף (חדירות מחבלים) מחייבות חי"ר מעולה, מצויד ומאומן כיאות.²²

רוב הפרשנים המערביים משוכנעים, שגמישותו של צה"ל תאפשר לו להפתיע שוב, בעתיד. פרשנים אלה כותבים: על-אף ההפתעה ההתחלית ויחסי-הכוחות הגרועים מאוד בתחילת המלחמה, התאוששה ישראל וקצרה ניצחון צבאי בולט. כיצד יכלו הישראלים לספוג את המהלומה הגדולה הראשונה, בשתי הזיתות, ולנצח? „ראשית, משום שהם חושבים טוב יותר מכל צבא אחר בן-זמננו. המוראל שלהם גבוה והם אמיצים. טייסיהם ותותחניהם — בארטילריה ובטנקים — טובים יותר מן הערבים, גם תודות לציוד טוב יותר, אך במיוחד משום שהם מיומנים יותר, מאומנים יותר ובעלי יצר-תחרות ער יותר. והישראלים נעים, מגיבים ומחליטים בכל הרמות, טוב יותר מכל צבא אחר. ברוב המתקפות במאה ה-20 מאבדים הכוחות התוקפים את תנופתם בהמשך הלחימה. ישראל

מצליחה להתמיד בתנופה עד לניצחון. הישראלים אינם בני-נפילים — ולכן הפתיעו אותם הערבים ב-6 באוקטובר 1973 — אך הם כבר החלו בשידוד-מערכות יסודי, והפגמים שנתגלו אצלם ניתנים לתיקון.²³

צה"ל בלם, התאושש והדף את האויב. אם היתה המלחמה ארוכה יותר, היו המצרים נהדפים כולם אל מעבר לתעלה.²⁴ רק התערבות מבחוז הצילה את הערבים מתבוסה משפילה יותר מזו שנחלו בעבר.²⁵ על-אף השיפור שחל אצלם, עדיין לא היו המצרים מסוגלים להתמודד עם הישראלים בשדה-הקרב. אולם הפער צומצם ומחייב את צה"ל לא לנוח על זרי-הדפנה שלו.²⁶ על צה"ל להכיר בעובדה שהוא כבר הגיע לרמת יעילות גבוהה ביותר, ואילו בצד הערבי עדיין נותר מקום לשיפור, והכמות הערבית עלולה לקזז את איכותו של צה"ל.²⁷ לחיל-הים של צה"ל קושרים הכל שבחים בלתי-מסויגים — תוך אתראה על הצורך לקיים את הפער ולא לשקוט על השמרים. אשר לחיל-האוויר, יש הטוענים כי מילא תפקיד משני בלבד במלחמה זו, בגלל מערך ההגנה נ"מ של האויב — אולם, ההיסטוריה מלמדת, שלכל נשק נמצאת תשובה, אם בכלים ואם בטאקטיקה.²⁸ בשריון התייצב אויב רציני נוכח הטנק (הטיל נ"ט), אולם כבר במהלך המלחמה הזאת עצמה נמצאו תשובות לבעיה זו. התשובה העיקרית: ציוות נכון של צוות-הקרב, שמוכרח להיות מורכב מטנקים, חרמ"ש, ארטילריה ומטוסים — בסיוע מסוקים מוליכי-קומנדו או חמושים, ובתוספת חשיבה צבאית חדשנית ומהירת-תגובה. אשר לטנק, עדיף לשפר את הכלי הקיים מאשר לחפש כלי אחר — אך יש להסכין עם המחשבה שהטנק הקלאסי ותפקידו הקלאסי נדחקים היום על-ידי כלים אחרים ושיטות-לוחמה אחרות, וכי ההגנה העקשנית והעיוורת על הטנק (כמו על הסוס ואניית-המערכה) עלולה להזיק.²⁹

הטנק, המטוס, הטיל, האלקטרוניקה — כל אלה יקרים מאוד, במיוחד במלחמה בת-זמננו הכרוכה בהפעלת מאסות. טילי קרקע-קרקע — מאלה העשויים להימצא בזירות, „מובילות“ (יחסית) כמזרח-התיכון — אינם מדויקים ואינם יעילים נגד מטרות-נקודה. הם יעילים אפוא רק נגד מטרות-שטח — ריכוזי אוכלוסיה או ריכוזי צבא. כדי „לכסות“ מטרת-שטח דרושה מאסה. הארטילריה יעילה אף היא במאסות. ההגנה נ"מ מחייבת מאסות של אש — טילים, „וכל כלי-ירי אחר, שאפשר להפעילו מן הקרקע.“³⁰ מבצע-צליחה מחייבים מאסות של אמצעי גישור וצליחה.³¹

הפעלת מאסות מחייבת גם מקורות-הצטיידות גדולים, רצוף פים ומובטחים (עצמאיים או של מעצמה בעלת-ברית); והיא מחייבת כושר ארגון וכושר פיקוד. זאת ועוד: הפעלת מאסות בשדה-הקרב מחייבת טיפוח לוחמים עזי-נפש, ממושמיעים, חדורי תודעה, בעלי מניעים חזקים וכושר-עמידה רב. על הלוחם בן-זמננו לדעת — יותר מאשר אי-פעם בעבר — להפעיל את נשקו, משום שכל שבריר-שניה קובע בזירה בה מתמודדים עם טילים ואמצעים אלקטרוניים. מלחמת יום-הכיפורים הוכיחה כי מלאכת הפיקוד — בכל רמה שהיא — קשה היום משהיה אי-פעם; כיוון שעל המפקד ללקט מידע, לעכלו, לשקול אותו ולהחליט במהירות, ממש כאותה מכונת-מלחמה שהוא מפעיל או שמאיימת עליו. המפקד חייב להחליט במהירות אם עליו להסיג את כוחותיו כדי להימנע מאבידות,

או להטיל את כל כוחו ועתודותיו לפרצה שנפרצה במערך האויב (או שמא לא נפרצה, אלא הינה מלכודת?). אסור לפיקוד — בכל רמה שהיא — להיתפש לדוקטרינות או ל„פולחן“ כלשהו — ויהיה זה פולחן התמרון-בכל-מחיר, או ההגנה, או המתקפה.³²

המלחמה המודרנית יקרה ביותר. (מעריכים את מחיר מלחמת יום-הכיפורים ב-40 מיליון ל"י לשעה — ועל זה יש להוסיף את הנזק שנגרם למשק האזרחי).³³ האם התמורה עולה בקנה אחד עם המחיר? יש פרשנים הטוענים כי הטילים עשויים היום לדלג על פני שטחים ניכרים, ומחייבים חשיבה-מחדש בנושא גבולות-ביטחון. אך הטילים אינם אלא היבט אחד במלחמה, וזו מוכרעת לבסוף על-ידי החזקה בשטח.

גבולות 11 ביוני 1967 הבטיחו לישראל שהמלחמה תנוהל הרחק ממרכזיה.³⁴ כיצד פותרים את הבעיה הסבוכה של „מלחמה כחלק מן המדיניות, שטחים כחלק מהסדר-שלום, טילים המדלגים על פני שטחים ומערך-אויב המורכב ממדינות (עמן אפשר להידבר) ומארגונים קיצוניים (המסרבים להידבר)“? לשאלה זו אין לפרשנים הזרים כל תשובה שהיא.

1. ועידת המכון למחקרים אסטרטגיים; בופר, שם, עמ' 15.
2. אר'באלאנס, שם, עמ' 320.
3. Col. (Ret.) Jehuda Wallach, "Erste Reflexionen zum Yom-Kippur-Krieg", Wehrforschung, 6,73, p. 161.
4. מנול, שיחה עם המחבר; אר'באלאנס, שם, עמ' 311.
5. בארקליי, שם, עמ' 26.
6. שם.
7. בארקר, שם, עמ' 29.
8. שם, עמ' 28, 29; אר'באלאנס, שם, עמ' 28, מעיר כי בגלל הפלשתינים קשה מאוד להגיע לפיתרון מדיני-או להמיר שטחים בשלום; והערבים אינם מוכנים לשלום מלא עם ישראל, כשם שישראל אינה מוכנה לויתור מלא על כל השטחים שכבשה מידם.
9. בארקליי, שם, עמ' 26.
10. בופר, שם, עמ' 8.
11. בארקר, שם, עמ' 30, 31.
12. בארקליי, שם, עמ' 29.
13. תומסון, שם, עמ' 84; ברואר, „מיליטארי רוויו“, עמ' 28, 32.
14. בארקליי, שם, עמ' 27.
15. שם.
16. שם, עמ' 28.
17. בופר, שם, עמ' 9, 15.
18. בארקליי, שם.
19. בופר, שם, עמ' 15.
20. תומסון, שם, עמ' 85.
21. ברואר, „ארמור“, עמ' 15.
22. וולר, „ארמי“, עמ' 25.
23. וולר, „נשונל דפנס“, עמ' 134.
24. אר'באלאנס, שם, עמ' 320; וולר, שם.
25. אר'באלאנס, שם; ברואר, „מיליטארי רוויו“, עמ' 33.
26. אר'באלאנס, שם.
27. מרגלן, ועידת המכון האסטרטגי.
28. בארקליי, שם, עמ' 28.
29. פאטיסט, שם.
30. דלוניי, שם, עמ' 12; תומסון, שם, עמ' 85.
31. דלוניי, שם.
32. שם.
33. בארקר, שם, עמ' 28.
34. שם, עמ' 29.